

A korkülönbség kifejeződése a finnugor nyelvek rokonságneveiben

II. rész*

5. Az I. részben elmondottak értelmében a kérdés tehát az, kiderül-e, és ha igen, akkor mi módon, milyen nyelvi eszközöknek köszönhetően derül ki egy-egy rokonsági elnevezésből, hogy milyen korú rokonról van szó. Milyen nyelvi elemnek köszönhető, hogy az egy nyelvet beszélők tudatában a rokonságnevekhez a beszélő korától és a helyi szokásoktól, hagyományoktól függően bizonyos életkor is asszociálódik. Például más-más korú *öcsre* gondolunk, ha a beszélő 10 éves vagy ha 40 éves, csak az biztos, hogy mindkét esetben a beszélőnél fiatalabb személyről van szó, hiszen a magyar *öcs* szó jelentése 'fiatalabb fiútestvér'; a szokásokhoz idomuló asszociációról tanúskodik a házassági hirdetések elmaradhatatlan nyelvi fordulata: „korban hozzáillő férjet/feleséget keres . . .”. A kor kifejeződése, a társadalom kor (és vele együtt a nem) szerinti tagolása vagy inkább tagolódása a néprajz régi kérdése, amelyet a kapitalizmus előtti társadalmakra vonatkozóan a kétféle kor, a biológiai (élet)kor és az ún. társadalmi kor megkülönböztetésével talán már meg is oldottak.¹ A finnugor nyelvű népek társadalmának kutatása szempontjából sem érdektelen megnézni, miféle kor mi módon tükröződik a rokonságnevekben.

Azt keresem tehát, hogy az általam ismert, de terjedelmi okokból itt nem részletezett finnugor rokonságnév-anyagban a kormegkülönböztetés milyen szerkezeti-szemantikai típusú rokonságnévvel történik. A korra utaló nyelvi jelek vizsgálata során ugyanazt a csoportosítást tartom szem előtt, amelyet a rokonsági terminusok szerkezeti-szemantikai elemzése során követni szoktam,² miszerint egy terminus vagy A) grammatikailag motiválatlan tőszó (szinkrón szempontból) vagy B) grammatikailag motivált, vagyis 1) egyszavas szerkezet = toldalékolt szó, 2) két- vagy többszavas szerkezet, amely lehet a) szóösszetétel, b) jelzős szerkezet és c) körülírás. Hogy egy-egy nyelvre milyen szerkezetű-szemantikájú terminusrendszer, pl. hogy a lappra mondjuk a tőszavak, az obi-ugorokra a birtokosjelzői szóösszetételek léte a tipikus jellemző, azt nem könnyű megállapítani, mivel egy-egy nyelven belül a „földrajzi dialektológia” és a „társadalmi dialektológia”³ szerint többféle élő és elavult, kevert és tiszta típus létezhet egymás mellett (bár féltő, hogy a típus „tisztasága” csak az adatok hiányának köszönhető). Az is előfordul,

* Az I. részt l. NyK 84: 381—391.

¹ К. П. Калиновская, К проблеме возрастных систем. СовЭтн. 1982/1: 60.

² Szij Enikő, A votják rokonságnevek szerkezeti-szemantikai elemzése. (Tőszavak, egyszavas szerkezetek.) NyK 84: 165—188.

³ В. И. Лыткин, Предисловие. In: Сборник комиссии по собиранию словаря и изучению диалектов коми языка. вып. 1. Сыктывкар 1930. 5.

hogy ugyanaz a nyelv a felmenők és a lemenők esetében más típust képvisel. Az is nehezíti a kutatást, hogy az adatgyűjtés és a feldolgozás során nem fordítottak kellő figyelmet a megnevező és a megszólító terminusok, a gyerek — szülő párbeszédben használatos „famiális” és az ún. „hivatalos” szóhasználat elhatárolására, pedig ezek a főleg beszélt-nyelvi változatok érdekes módon tarkíthatják a tipikusnak mondott képet (l. alább a finn példát).

6. Az egyenesági kormegkülönböztetés ilyenfajta vizsgálatának első látásra nincs értelme, hiszen nyilvánvaló, hogy hozzám (Egóhoz) mérten az egyenesági öregebbek/ fiatalabbak a szó eredeti értelmében vett nemzedékeknek⁴ a képviselői, akik között a kötelező minimális korkülönbség kiszámítható, biológiai, annyi, amennyi — a földrajzi helytől, szokásoktól, tehát végeredményben objektív adottságoktól függően — ahhoz kell, hogy valaki valakinek apja/anyja lehessen. Klara Vavra azt írja, hogy ha „термин обладает признаком L° [прямая линия, egyeneság] то а в т о м а т и ч е с к и [kiem. — Sz. E.] исключаются признаки E+ E- [старше/младше связующего родственника, nálam: ±] e+ e- [старше/младше Ego, nálam: x].”⁵

Ez azonban korántsincs így, ha az egyenesági rokonokat a megnevezésük nyelvi megformáltsága oldaláról nézzük. E tekintetben a feladatunk tudományosan megfogalmazva „заключается в отграничении лингвистической информации от информации, выводимой из некоторой экстралингвистической ситуации, постоянно сопутствующей данному слову при употреблении его в речи.”⁶ Az egyeneságiak nemzedékbe sorolásának kérdése is nagy múltra tekint vissza a néprajzban, l. pl. a csoportházasságról szóló elméletek nyelvi indoklását.⁷

Miből derül ki, hogy mely nemzedékbeli, milyen korú egyenesági rokonról van szó? Az alábbi táblázatféle nem az erre adandó feleletet, hanem egyelőre csak a nyelvi lehetőségeket, a típusokat kereső módszeremet szemlélteti: minden nemzedékre más-más szó használatos-e avagy valamelyik nemzedék terminusa ismétlődik különféle változatokban?

(A G nemzedéket jelent és egyben az adott nemzedékre vonatkozó terminust is jelzi; + 1 — a szülők nemzedéke, + 2, 3 stb. a további felmenők nemzedéke; j — kijelölő jelző, l. 6.4.)

Példák⁸ a típusok sorrendjében: 1. norvég-lapp — +1 *ač'če*, +2 *ag'gja*; 2. beszélt köznyelvi, gyermeknyelvi magyar — +1 *anyu*, +2 *nagyi*, +3 *dédi*; 3. közép-karjalai — +1 *iza*, +2 *diedo*, +3 *pravodiedo*, vö. orosz — +1 *otec*,

A vizsgált nemzedék	1. típus	2. típus	3. típus	4. típus stb.
G+3	?	G+3	j + G+2	j ² + G+1 vagy j ² + j ¹ + G+1
G+2	G+2	G+2	G+2	j ¹ + G+1
G+1	G+1	G+1	G+1	G+1

⁴ TESz. *nemz.*

⁵ Klara Vavra, Терминология родства венгерского и мансийского языков. АҚД. Тарту 1970. 21.

⁶ А. М. Кузнецов, Сопоставительно-типологический анализ терминов родства английского, датского, французского и испанского языков. Ип: Синхронно-сопоставительный анализ языков разных систем. Москва 1971. 270.

⁷ Pl. I. N. Szmirnov összes munkáiban, l. róla NyK 84: 387

⁸ Az I. és a II. rész forrásjegyzékét l. majd a III. rész végén.

+2 *ded*, +3 *praded*; 4. „hivatalos” magyar — +1 *apám*, +2 *nagyapám*, +3 *dédapám* vagy *dédnagyapám*.

Ilymódon arra az eredményre jutunk, hogy az egyenesági korára utaló nyelvi lehetőségek tárháza gazdag: a korra utalhat tőszó, toldalék, birtokosjelző, minőségjelző (kijelölő jelző), birtokos és igeneves körülírás.

6.1. Tőszavakból álló egyenesági terminológiát, „hivatalosat” és „fami-liárisat” több finnugor nyelvből is kimutathatunk. A „hivatalosra” — igaz, csak a +1, +2 nemzedékre kiterjedően — például szolgál a lapp. Első látásra talán a lapp is besorolható lenne a 6. pontban 2.-ként említett típusba, mert arra lehet gyanakodni, hogy a dédszülők nemzedékére vonatkozó terminusok csak a szótárakból hiányoznak. Csakhogy a lapp a rokonságnevek kutatása szempontjából a legkutatottabb finnugor nyelvnek minősíthető⁹, s erről a kérdéses +3 nemzedékről sehol sincs említés. Sőt. A Nielsen-féle szótári adatok mellé (amelyeket „classic” jelzővel használ mind R. N. Pehrson, mind pedig I. Whitaker)¹⁰ pl. a Könkämäben beszélt lappban felzárkózik egy finnből kölcsönzött terminus-sor, amely ugyanezt a két-nemzedékes típust képviseli:¹¹

	Férfiak		Nők	
	„classic”	„finn”	„classic”	„finn”
G ⁺²	<i>ag'gja</i>	<i>faari</i>	<i>ak'ko</i>	<i>muori</i>
G ⁺¹	<i>ađ'ēe</i>	<i>isa</i>	<i>aeđ'ne</i>	<i>ete</i>

A finn oldaláról nézve a dolog úgy áll, hogy míg a „hivatalos” (mondhatnánk „classic”) finn a minőségjelzős típus (l. 6.4.) képviselője, addig a köznyelvi, beszélt változatok „lapp”-típusúak: a családi szokásoktól függően a nagyapát meg lehet szólítani és meg lehet nevezni az *ukko*, *ukki*, *pappa* stb. szavakkal. Az észet és minden bizonnyal a beszélt nyelv szintjén még több finnugor nyelv (és nem-finnugor is) hasonlóképpen viselkedik.

A lappban a +2 nemzedékben használt szavakra az is jellemző, hogy „the classic terms *ag'gja* and *ak'ko* are universally used to designate any old man or old woman.” „... Should one wish to distinguish lineal grandparents from classificatory grandparents [értsd: minden nagypapa-korú embertől], the possessive suffix *-n*, implying close and intimate relationship, is attached to the kinship term. Thus, *ag'gjan* signifies „my own lineal grandfather”¹²

6.2. Toldalék annak jelzésére, hogy az egyenesági rokon másik nemzedékbe tartozik, mint a toldalék nélküli (alap)alakokkal jelölt rokon — ritkának látszó, de talán korántsem annyira ritka, inkább kellően nem kutatott nyelvi

⁹ Bodo Fehlig, Zur Altersklasseneinteilung in der lappischen Verwandtschafts-terminologie. FUM 5: 61—73. Bibliogr. 73. — Itt jegyzem meg, hogy az egyik legtöbbet idézett lapp rokonságnév-cikk, Knut Bergsland Det samiske skletskaps- og svogerskaps-ordssystem című cikke a Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap c. kiadványsorozat 13. évfolyamában (148—198. old.) Oslóban nem 1942-ben, miként mindenhol olvasható, hanem 1945-ben jelent meg.

¹⁰ Robert N. Pehrson, The bilateral network of social relations in Könkämä Lapp District. Indiana Univ. Publ. Slavic and East European Series 5. 1957.; I. Whitaker, The kinship and affinal terminology of the Karesuando Lapps (Sámi). FUF 43: 80—110; 81.

¹¹ Pehrson: i. m. 25 (*isa*, *ete*), 29 (*faari* stb.)

¹² Pehrson: i. m. 29.

lehetőség. Eddigi tapasztalataim szerint oldalági rokonok esetében gyakrabban élnek vele, talán azért, mert ott több az azonos rokonsági viszonyban levő személy, pl. Ego ↔ a fiútestvérei. Egyenesági példák:

zürjén *mam* (mindenütt) *mama* *mami* (luzai nyj.) anyai nagyanya

csángó *apika* 'apa'
de: *apika* 'apa'

apóka 'nagyapa'
nagyapika 'nagyapa'

vaszjugáni osztják

änki, änka 'Mutter'
äpa 'Vater (in der
Anrede)'

änkäš 'Mutter der Mutter'
äpäš 'Mutter des Vaters'

Ez az osztják példa nem minden tekintetben megnyugtató. W. Steinitz¹³ és G. Sauer¹⁴ toldalékkolt szavakról beszél: az *-əš* szibériai tatár jövevény kicsinyítőképző. Mindketten úgy vélik, hogy K. F. Karjalainen téved, amikor 'anya' – utótagú birtokosjelzős összetételnek nézi a terminust.¹⁵ Elgondolkozató azonban, miként lesz 'apa'-jelentésű megszólító terminusból kicsinyítőképzőnek köszönhetően 'apai nagyanya' jelentésű szó, különösképpen akkor, ha analógiára hivatkozni csak a szibériai tatárra lehet, mivel ennek a kicsinyítőképzőnek ez a szópár az egyetlen osztják képviselője, és pillanatnyilag ez az egyetlen általam ismert, egymagában típust jelentő egyenesági példa nemcsak az osztjákban, (amelyben egyébként az egyenesági felmenőket kizárólag jelöletlen birtokosjelzős összetételekkel nevezik meg), hanem az említett, alkalminak tűnő csángó magyar adatot¹⁶ leszámítva a többi finnugor nyelvben is.

A lemenőkre vonatkozó lapp példa több tekintetben is különleges: a 'nagyapa', 'nagyanya' jelentésű szó kicsinyítőképzős alakja az unokákat jelenti, de a beszélő, tehát a nagyapa és a nagyanya nemétől függően:

ag'gja 'nagyapa' *ag'gjob* 'a nagyapa fiú- vagy lányunokája'
ak'ko 'nagyanya' *ak'kob* 'a nagyanya fiú- vagy lányunokája'

Ugyanaz a fiúunoka tehát a nagyapjának *ag'gjob*, a nagyanyjának *ak'kob*. Ha ez a terminus nem bizonyulna megfelelőnek, akkor a *bard'ne-bard'ne* 'fiam fia' (vö. finn *pojanpoika*, észt *pojapoeg*) stb. megoldással élnek.¹⁷

6.3. A birtokos jelző korra utaló nyelvi elemként a két- vagy többtagú szerkezetek közül a szóösszetételekben és a szerkezetekben (körülírásokban) fordulhat elő, szórendileg az első helyen állva. A korra utaló birtokos jelző mindig terminus, mégpedig önállóan is használatos, egyenesági rokont jelölő, miként a jelzett szó is. Szófaját tekintve főnév. Ezt azért kell hangsúlyozni, mert szép számmal akadnak minőségjelzői sorsra jutott vagy éppen jutó, főnévből melléknévvé vált vagy váló egyenesági rokont (és férjet/feleséget) jelentő terminusok, pl. a magyar *ük, déd*, komi *čož* ~ udm. *čuž-* stb.

¹³ W. Steinitz, DEWO *änkəš* (-š szib. tatár).

¹⁴ G. Sauer, Die Nominalbildung im Ostjakischen. Berlin 1967. 187. (-əš szib. tatár)

¹⁵ K. F. Karjalainen, Wie EGO im Ostjakischen die Verwandten benennt. FUF 13:

220.

¹⁶ Szabó T. Attila, Kicsinyítő képzők a moldvai csángó nyelvjárásban. In: Nyelv és múlt. Bukarest 1972. 139–148; 141.

¹⁷ Pehrson: i. m. 29.; -b, -t 51, 52.

A korra utaló birtokos jelző alakilag lehet 1) teljes vagy csonka, rendszerint szabályszerűen rövidült alak,¹⁸ pl.

osztj. Kr. *täta* 'apa' *tättäta* 'apai nagyapa (tkp. apa + apa)'
 Kr. *änkä* 'anya' *änkäänkä* 'anyai nagyanya (tkp. anya + anya)'
 vog. *ävi* 'lány(om)' *äyavi* 'lányom lánya'

2) jelöletlen (l. az iménti példákat) vagy jelölt. A jelöltség különösen a balti- finn nyelvekre jellemző, pl.

finn	észti	szó szerint
<i>lapsenlapsi</i>	<i>lapselaps</i>	'gyermekem gyermeke'
<i>tyttörentytär</i>	<i>tyttöritär</i>	'lányom lánya'
<i>tyttörenpoika</i>	<i>tyttöreopog</i>	'lányom fia'
<i>pojantytär</i>	<i>pojantütär</i>	'fiam lánya'
<i>pojanpoika</i>	<i>pojapogog</i>	'fiam fia'

Az ilyen terminus + terminus — összetételek, amelyeknek a körülírással való kapcsolata nem minden tekintetben tisztázott (l. 6. 5.) az oldalági rokonok és a nászrokonság megnevezésében gyakoriak azokban a finnugor nyelvekben is, amelyekben egyébként az egyeneságiak megnevezésére nem használatosak.¹⁹

Nézzük meg ezek után, hogy az egyenesági rokon jelentésű terminus + egyenesági rokon jelentésű terminus jelöletlen kapcsolata milyen jelentésű összetételt (terminust) eredményez:

L^0 egyeneság = G a nemzedék nem változik
 L^1 oldalág +1 G eggyel idősebb nemzedék
 -1 G eggyel fiatalabb nemzedék

Az előtag — birtokos jelző	Az utótag — jelzett szó	Az előtagban és az utótagban		Milyen terminus (szó) használatos	Az összetétel jelentése L G
		a G	a nem		
1a L^0	L^0	$G^{+1}G^{+1}$	azonos	ugyanaz ismétlődik (tautológia)	$L^0 + 1 G$
1b L^0	L^0	$G^{+1}G^{+1}$	azonos	azonos nyelvjárásbeli szinonimák	
2a L^0	L^0	$G^{+1}G^{+1}$	ellenkező	más-más	$L^0 + 1 G$
2b L^0	L^0	$G^{+1}G^{+1}$	ellenkező	más-más	$L^0 = G$
3 L^0	L^0	$G^{+1}G^{-1}$	azonos	más-más	$L^1 G^0$
4 L^1	L^0	$G^{+1}G^{-1}$	ellenkező	más-más	$L^1 G^0$
5 L^0	L^0	$G^{-1}G^{-1}$	azonos	ugyanaz ismétlődik (tautológia)	$L^0 - 1 G$
6a L^0	L^0	$G^{-1}G^{-1}$	ellenkező	más-más	$L^0 - 1 G$
6b L^0	L^0	$G^{-1}G^{-1}$	ellenkező	más-más	$L^0 = G$

¹⁸ Magánhangzókievetéses névalakulatról ír Szabó T. Attila, Annasszony [sic] és asszonytársai. In: Nyelv és múlt. Bukarest 1972. 245—249; 248.

¹⁹ Szió Enikő: NyK 81: 157.

Például:

- 1a) osztj. Kr. *tálltälə, äñkänkə* l. fent
 vog. *äyayi* l. fent
- 1b) osztj. Vj. *äpajëy* 'Vater des Vaters'
äpa; jëy 'Vater'
- 2a) osztj. Vj. *äñkäjëy* 'Vater der Mutter'
äñki 'Mutter'
jëy 'Vater'
- 2b) osztj. Vj. (Lukina) *äpa(m)anə* 'szülők'
 votj. *ataj-anaaj* 'szülők'
ataj 'apa', *anaaj* 'anya'
- 3) vog. *jaypëy* 'a brother' 4) *jayayi* 'a sister'
jay 'one's father' *jay* 'one's father'
pëy 'a son' *äyi* 'a daughter'
- 5) vog. *äyayi* 'a granddaughter (one's daughter's daughter)'
pëypëy 'a grandson (one's son's son)'
- 6a) vog. *äypëy* 'one's daughter's son'
pëyayi 'one's son's daughter'
- 6b) votj. *näpi* ~ *pinal* 'gyerek (tkp. lány + fiú)'

A sort lehetne (és kellene is) folytatni olyan további összetételekkel, amelyekben az elő- és utótag egyaránt egyenesági rokon jelölésére szolgál, de az összetételek egy része elhomályosult jelentésű (pl. m. *atyafi*²⁰) vagy alakilag nehezen meghatározható „szószkeresztmény”,²¹ mint pl. a zürjénből ismert *-a* nomen possessoris képzővel ellátott előtag + jelöletlen utótagok:²² *ajapi* 'a férj fiútestvére (tpk. *aj* 'apa' + *-a* + *pi* 'fi, fia')', *ajaniv* 'a férj lánytestvére (tpk. *aj* 'apa' + *-a* + *niv* 'lány(a)'). Az összetétel megértéséhez számolni kell az 'apa' szó 'após' jelentésével, s azzal is, hogy más szerkezetekben az *-a* képzőnek 'és (und)' jelentése van, tehát ez az összetétel-típus minden szempontból méltó a külön tárgyalásra.²³

A táblázathoz a következő megjegyzéseket lehet fűzni: 1) A 2b és a 6b pont csak látszatra tartozik a többi közé, ugyanis a toldalékolás során kiderül, hogy amennyiben mindkét tagja toldalékot kap, akkor a mellérendelés összefoglaló összetételnek nevezett esetével állunk szemközt, ez pedig — Cs. Faludi Ágota megfogalmazásában — a mellérendelésnek az a különleges esete, amikor „két logikailag mellérendelt fogalommal jelölnek egy logikailag föléjük rendelt fogalmat”.²⁴ Vannak olyan finnugor nyelvek, amelyek már a nominatívuszbán (vagy alapalakban) is toldalékkal utalnak a mellérendelés különlegességére (pl. zj. *ója-voka* 'testvér(ek)', md. *atat-babat* 'старик со старухой'²⁵).

²⁰ TESz. *atyafi*.

²¹ Brassai szak kifejezése, id. Simonyi Zsigmond, A szavak összetétele a magyarban. Nyr. 4: 103.

²² A. Kövesi Magda, A permi nyelvek ősi képzői. Budapest 1965. 52, 53—54.

²³ Bátor István: Wortzusammensetzung und Stammformverbindung im Syrjänischen unter Berücksichtigung des Wotjakischen. Wiesbaden 1969.; В. С. Зимиц, К вопросу о соотношении сложных слов и словосочетаний в коми языке. In: Историко-культурные связи пермских народов (по данным фольклора и языка). Ижевск 1981. 24—35.

²⁴ Cs. Faludi Ágota, Az osztják nyelv történetéhez. NyK 52: 208—238; 209.

²⁵ Szij Enikó: NyK 84: 176—178.

2) Tévedés lenne azt hinni, hogy a 3—4. pontban említett példák analógiájára az egyenesági rokonokat jelentő szavakkal szabadon gazdálkodhatunk: bármennyire is logikusnak tűnik, hogy ha az apám lánya a lánytestvérem, az apám fia pedig a fiútestvérem, akkor az anyám lánya is a lánytestvérem, és az anyám fia is a fiútestvérem, ez mégis így:

vog. *āṅkw* 'one's mother (egyetlen jelentés)'
āṅkwari '(tpk. 'anya' + 'lány') a daughter of one's mother's sister'
āṅkwpiy '(tkp. 'anya' + 'fi(a)') a son of one's mother's sister'
(āṅiy 'one's mother's sister; one's elder brother's wife; one's stepmother')

Tehát egyeneságiakat jelentő terminusok összetételével egyenes- és oldalági rokont jelentő terminus, illetve ún. összefoglaló összetételek alkothatók. Érdekességként jegyzem meg, hogy sajátos matematika érvényesül a téren, melyik nemzedékbe tartozik a szóösszetétellel megnevezett rokon (az előbbi sorszámok szerint):

$$G^{+1}G^{+1} - G^{+2} \quad (1, 2a) \quad G^{-1}G^{-1} - G^{-2} \quad (5, 6a)$$

$$G^{+1}G^{-1} - G^0 \quad (3, 4)$$

$$G^{+1}G^{+1} - G^{+1} \quad (2b)$$

$$G^{-1}G^{-1} - G^{-1} \quad (6b)$$

6.4. A korra utaló jelzők vizsgálata felvet egy terminológiai kérdést: minek nevezzük őket, megkülönböztető vagy kijelölő jelzőnek? A megkülönböztető jelző „egy ismertetőjegy hozzáadásával rendszerint leszűkíti a jelzett szó jelentéskörét, jelentéstartalmát viszont ezzel gazdagítja. . . . A kijelölő jelző annyira leszűkíti a jelzett szó jelentéskörét, hogy csupán egy egyedre korlátozza.”²⁶ Milyen jelző pl. a magyar *nagy-*? A magyar köznyelvben 'az apa anyja' és 'az anya anyja' egyaránt *nagyanya*, van viszont olyan nyelvjárás, amelyben a *nagyanyám* 'az anyai nagyanyám', az *öreganyám* pedig 'az apai nagyanyám' megszólító terminusa.²⁷ A nyelvjárási *nagy* az *öreg*hez (és az *öreg* a *nagy*hoz) viszonyítva kijelölő jelző, mivel egyedre utal: egy anyai (= *nagy-*) és egy apai (= *öreg-*) (nagy) *anyám* van. A köznyelvben viszont az *anyai* és *apai* jelzővel szűkítem a nagyanyáim körét, de a korra ekkor is — jóllehet már nem összetétellel, hanem szószervezettel van dolgunk — változatlanul a *nagy-* utal. Finnül ebben a helyzetben az *isoäiti* 'nagyanya (tpk. 'nagy' + 'anya')' helyett birtokos szerkezetek: *isän äiti* 'az apa anyja', *äidin äiti* 'az anya anyja' használatosak.

Végignézzve a finnugor rokonságnevekben szereplő „korjelzőket” arra az eredményre jutunk, hogy az egyeneságon mindig kijelölő jelzővel van dolgunk, még akkor is, ha a finn *isoäiti*-t hallva tudván tudjuk, hogy a finneknek is két nagyanyjuk szokott lenni. Csakhogy a „köz” magyarok és a finnek a szülők szüleinek nemzedékét csak nemük és koruk szerint különböztetik meg, apai és anyai ág szerint nem, másként tagolják a szemantikai mezőt, mint az említett magyar nyelvjárást beszélők, tehát a *nagy-*, az *iso-* logikailag és grammatikailag egyaránt kijelölő jelző. Az udmurtban előforduló *čuž-* 'anyai (ági) . . .'

²⁶ Bencédy József—Fábián Pál—Rácz Endre—Velesov Mártonné, A mai magyar nyelv. Tankönyvkiadó, Budapest 1971² 337—338.; Imre Samu, A jelzők osztályozásának terminológiájához. MNy 54: 37—43; 41, 42.

²⁷ NyAtl. 460. térképlap, N4 (Békés m.)

jelentésű terminusok is csak látszólag mondanak ellent: a *čuž ataj* 'anyai nagyapa (tpk. anyai apa)', *čužanaj* 'anyai nagyanya (tpk. anyai anya)' esetében a *čuž*-előtag nemcsak az apai/anyai ág, hanem egyben a kor megkülönböztetését is szolgálja, egyeneságon a jelentése nemcsak 'anyai . . .', hanem 'anyai és öregebb . . .' (ugyanígy viselkedik a cser. *čuču*-).

A korra utaló jelzőknek számos jelentéstani és alakítási sajátosságuk van, ezek egy része univerzálé jellegű.²⁸ Sajátosságuk, hogy rokonságnévi használatban jelentésük eltér(het) a köznapitól (pl. *jó, szép*; ez különösen antonimáikkal egybevetve tűnik ki), alapfok, alakjaik nem ritkán középfokú értelműek, a középfokú jelentés viszont nem indokolt, „nem logikus” stb. stb. Pl. a *nagy* nem valamiféle méretet, terjedelmet, az *öreg* nem „abszolút” öregséget, hanem valakinek a korához mérten korban „nagyobbságot”, ebből következően „tekintélyebbséget” jelent.²⁹ Ki gondolná, hogy 'fiatal; új' jelzővel használni lehet egy 'nagyapa' jelentésű szót, ráadásul — többek között — 'az apa nagyapa idősebb (!) fiútestvére (= bátyja)' jelentésben is: mdE *od pokšta* ~ *od deda* (*pokšta* 'nagyapa' < *pokš* 'nagy' + *teta* 'apa'; *deda* 'ua' < or. дед; *od* 'fiatal; új', vö. SKES *uusi*)³⁰ Az alapfokú és a középfokú melléknemek egy részének nincs antonimája, pl. *szépanya* (? csúnya), R. m. *jób* anya 'nagyanya' (? rossz(abb)). A jelzők egy része a magyarban (más finnugor példát nem találtam; más kérdés, hogy a magyarban is mennyiben természetesen vagy mesterségesen kimódoltan) az egyeneságon szimmetrikusan is használatos: az Egóhoz mérten a felmenő és a lemenő ágon ugyanolyan fokú rokont jelöl pl. a *déd*- (*dédapa, dedunoka*), az *ük*- (*ükapa, ukunoka*) stb.³¹

A korra utaló jelzők halmozva is előfordulnak (már amennyiben 2 — halmaz), éspedig 1) ismétlődve (tautológia), pl. cser. (Beke kéziratosszótárában, CK) *kyjo kopyžaj* 'dédanya' *kyju aβa* 'nagyanya', *kyju, kyjo* 'nagy'; észt *vanavanaema* 'dédanya' (*vana* 'öreg', *ema* 'anya'), ugyanígy *vanavanaisa* 'dédapa' (*isa* 'apa') stb.; 2) szinonimasorban, pl. mdE *inepokšta* 'dédapa (apai)' (*ine, pokš* 'nagy', *ine* esetleg 'leg-'); 3) lehetnek antonimák, pl. mdE *od* — *pokš* (l. fent); 4) az egyik jelző 'öreg', a másik 'nagy', pl. zj. *periš ižid aī* 'dédapa' (*periš* 'öreg', *ižid* 'nagy' + *aj* 'apa'). Ezeknek a jelzőhalmazatoknak az a sajátossága, hogy a jelzett szó (a főnév) az előtte álló jelzővel egy egységet alkot (akár egybe van írva, akár külön), a második jelző (szórendileg az első) ennek a jelzős szerkezetnek/összetételnek a jelzője, tehát nem +(az én) *jó-öreg apám*, hanem +(az én) *jó öregapám* 'dédapám'. Az egyszerűjtést, a szótaghatár-eltolódást, a magánhangzókieésés alakulatokat a gyors beszéd, a gyakori használat eredményeként bekövetkezett alakváltozásként szokták magyarázni. Ha ez igaz, akkor a kijelölő jelzős rokonságneveket rendkívül gyakran használhatták, mert gyakori a torzult alak, pl. udm. *pešataj* < *perés ataj*

²⁸ Carl Darling Buck, A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages. A Contribution to History of Ideas. Chicago—London 1949. Chapter 2.: 2.46, 2.47, 2.48, 2.49.

²⁹ [Cs.] Faludi Ágota, Névszói összetételek az osztjákban. FgrÉrt. 10. Budapest 1948. 15.

³⁰ Érdekeségként jegyzem meg, hogy az állítólag született mordvin („... родом мордвин”, I. Яковлев, Жизнь национальностей. Москва 1923. книга I. 164—167.) M. Markelov (Системы родства у угро-финских народностей. Этнография. Москва 1928. № 1: 44—78.; 55) a md. *od* 'fiatal, új' szót 'új'-nak (és nem 'fiatal'-nak) fordította oroszra.

³¹ Szépe György, A magyar rokonsági elnevezések néhány kérdése. ANyT 8: 181—199. Különösképpen 184. old. 5. ábra.

'öregapa, nagyapa', cser. *koča* < *kugu ača* 'nagyapa', sőt, md. *ščavaj* 'anyai nagyanya' < *šč-* 'anyai' . . .³² stb. A magyarban a leghíresebb példa a *banya*, amely kezdetben *jób anya* formában 'nagyanya' jelentésű volt. A kalotaszegi *jó bonyó* 'dédanya', *jó bopó* 'dédapa' (*bonyó* 'nagyanya', *bopó* 'nagyapa') tehát a jelzőismétlésnek egy érdekes esete: *jó* (alapfok) + *jób* (középfok) + *anya/papa*.³³

A korra utaló jelző szófaját tekintve általában melléknév, amely éppen említett sajátosságai révén 1) főnevesülhet, pl. udm. *peres* 'nagyapa' < (ellipszis) *peres ataj* 'nagyapa', gyermeknyelvi magyar *nagyi*, *dédi* (a *nagy-*, *déd-* jelzői előtagból -i kicsinyítő képzővel). A rokonságnevek etimológiája szempontjából ez az elliptikus jelenség fontos, mert nem egy olyan terminus van, amelynek kapcsán feltehető a kérdés, etimológiai összetartozás esetén melyik jelentés az elsődleges, pl. finn *isä* 'apa' — *iso* 'nagy', mdM *oča* 'Vaterbruder, der älter ist, als der Vater' — *oču* 'gross'. Ha a finn *iso* és a mordvin *oču* összetartozik, akkor például a 'nagy' > 'apa' jelentésváltozással lehet/kell számolni. L. még *äje 'gross; Vater', *enä 'gross; viel' — finn *eno* 'anyai nagybácsi' stb.³⁴ 2) Előfordul, hogy a korra utaló jelző melléknévesült, főnévből (terminusból) jelzővé (melléknévvé?) „süllyedt”, pl. m. *ük* (< ugor, finnugor), *déd* szláv).³⁵

További, elsősorban szövegelemzésre épülő kutatást igényel a korra utaló főnévi jelző és a jelzett szó kapcsolatának egy meglehetősen ritka, a vogulból és az osztjából adatolható, itt viszont nagyon is jellegzetes esete, amelyet Fokos Dávid „a jelzőileg használt főnév állapotot, k o r t (kiem. — Sz. E.), szerepet, foglalkozást jelölhet” címszóval tárgyal:³⁶ a jelző szerepét (szórendileg az első helyen állva) az egyenesági terminus, az 'apa', 'anya' tölti be és a jelzett szó mögötte 'öregember', 'öregasszony' jelentésű, ebben a jelentésben egyébként önállóan is használt főnév:

- vog. *ānekwə* 'a grandmother (one's mother's mother)'
āna, *ānakwə* 'one's mother' (-*kwə* kicsinyítő képző³⁷)
ekwə 'an old woman'
- vog. *āsājka* 'a grandfather (one's mother's father)'
ās 'one's father'
ājka 'an old man' (< zürjén *ajka*³⁸)
- vog. *šān* 'a mother'
šāšekwə 'one's father's mother'
- osztj. *āpa-jęγ-rät* 'nagyapó'³⁹
āpa-jęγ 'nagyapa'
rät 'öregember'

³² UrEtSz. *čecā* a.: -*šč-*, *šc-*.

³³ TESz. *banya*; Szabó T. Attila, *Jó bonyó, jó bopó; bonyó, bopó*. In: A szó és a ember. Bukarest 1971. 285—288.

³⁴ SKES, MSzFE; UrEtSz.

³⁵ *ük*: ugor *ikk MSzFE; finnugor *ewkk UrEtSz.

³⁶ Fokos Dávid: NyK 62: 226.

³⁷ Kicsinyítőképzőként Kálmán Béla, *Chrestomathia Vogulica*. Budapest 1976², 41, 42; а слова-суффиксы között becéző képzőként E. И. Ромбандеева, *Мансийский язык*. In: Языки народов СССР. т. 3. Москва 1966. 348.

³⁸ Rédei Károly, *Die syrjänischen Lehnwörter im Wogulischen*. Budapest 1970. 91. N° 1.

³⁹ Honti László, *Vaszjugáni osztják szövegek*. NyK 84: 145 (46), 158, 162.

Az egyeneságiak korára utaló jelzők használata terén a finnugor nyelvek meglehetősen sajátos képet mutatnak: a lappban nem használatosak, a balti-finn nyelvek közül a finnben és az észtbén irodalmi nyelvi normaként⁴⁰ a 'nagy' (finn), az 'öreg' (észti) használatos, egyébként túlsúlyban vannak a különféle helyi (nyelvjárási), familiáris tőszó-változatok, főleg megszólító nevek.⁴¹ A karjalaiban a szláv (orosz) *praveo-*, *pravo-* a +3 nemzedékben mint a +2 nemzedékbeli, ugyancsak szláv jövevényszó-terminus jelzője ismeretes. A mordvinban, miként a fentebb említett példákban láthattuk, szinte „virágzik” a jelzőhasználat, a cseremiszbén viszont feltűnő a *kugu* 'nagy' szó szinte kizárólagos, a rövidült alakokból és az oldalági előfordulásából ítélve nagy múltra visszatekintő és az egész nyelvterületre kiterjedő használata (vajon a „nagy” itt most milyen korra utal?). A permi nyelvekben is jól nyomon követhető a 'nagy', 'öreg' használata, s ehhez hasonló, sőt a jelzők számát illetően még tarkább a kép a magyarban. Az obi-ugorban, főleg a vogulban a korra utaló főnévi jelző elő-előfordul, de túlsúlyban vannak a terminus + terminus (birtokosjelzős) összetételek, amelyek az osztjákra szinte kizárólagosan jellemzőek.⁴²

6.5. A körülírás mint olyan a rokonságnév-kutatás „terminológiai mostohagyereke”. Tudományos meghatározásáról nincsen tudomásom, márpedig el kellene döntenünk, mikor beszélünk körülírásról, akkor ha „illemből, tapintatból más szavakkal nevezünk meg valamit”,⁴³ vagy ha több szóval mondjuk el (nevezzük meg) azt, amit egy szóval is megtehetnénk (tehát a terjengősséggel mint stilisztikai „eszközzel” van dolgunk), vagy ha kénytelen-ségből élünk vele, mert azok a bizonyos „más szavak” egyszerűen — nincsenek? A körülírást a rokonságnév-kutatásban — okkal vagy anélkül? — nem tartják terminus-értékűnek, szembeállítják a terminussal, nem ritka a megjegyzés, hogy ezt vagy azt a rokonsági viszonyt egy közösség „csak körülírással”⁴⁴ tudja kifejezni. Mindezekben, főleg ezen a „csak”-on érdemes elgondolkodni, mert miként az alábbiak célja ezt némiképpen szemléltetni, a körülírás érdekesebb, „értékesebb” nyelvi megoldás, mint amilyennek látszik vagy amilyennek feltűntetik.

6.5.1. Klasszikus példája és egyben sokak számára egyetlen lehetséges formája a birtokos szerkezet, amely alakilag lehet egyszerű (birtokos + birtok, pl. az *apa apja*) és ún. láncolatossá [*birtokos + (birtok = birtokos) + birtok*, pl. az *apa apjának apja*]. A kor hangsúlyozására főleg ez utóbbi szolgál. Nem tisztázott, hogy az egyszerű birtokos szerkezet mikor valóban szerkezet és mikor birtokos szóösszetétel (l. **6.3.**), pl. a finn *isän isä* 'az apa apja' — szerkezet, amelyet körülírásnak tartanak, a *tyttöarentytär* 'a lányom lánya' (l. fent a

⁴⁰ Soome-eesti sõnaraamat. Toim. P. Alvre. Tallinn 1971.

⁴¹ R. E. Nirvi, Synonymmitutkimuksia sukulaismistön alalta. Suomi 106: 1. Helsinki 1952.

⁴² Indoeurópai példákra l. M. A. Kuznyecov: i. m., BUCK: i. m.

⁴³ Magyar Értelmező Kéziszótár körülírás.

⁴⁴ Pl. Bodrogi Tibor, A magyar és az „uráli rokonsági rendszer” viszonyának kérdéséhez. In: Népi kultúra — népi társadalom. X. Budapest 1977. 14.: „... kifejezhető, de csak körülírással, ... s ez figyelmen kívül hagyható”.

⁴⁵ Simonyi Zsigmond, A jelzők mondattana. Budapest 1913. 191. Simonyi nyomán Georgovits József, Vogul jelzés szerkezetek. Pécs 1930. 13—14.

felsorolást) birtokos összetétel, amelyet terminusnak szokás tekinteni, jöllehet csak a helyesírásuk eltérő. Vajon miért?

Ezen gondolkodván és végignézve, miféle lehetőségei vannak a birtokviszony kifejezésének a finnugor rokonságnevekben, úgy látom, hogy körülírással akkor élünk, ha a *célunk* vele

1) megnevezés: a fölérendelt fogalom nélküli, tovább nem bontható = egyedi fogalom kifejezése; a körülírás ebben az esetben a megnevezésnek egyetlen lehetséges formája, amelyet célszerű birtokosjelzős szerkezetként s egyben terminusként tárgyalni; nem igazi körülírás, nem valami „más”-nak a szinonimája. Ilyenek például az említett obi-ugor birtokos szóösszetételek.

2) kijelölés: a létező fölérendelt fogalom alkalmi továbbosztása körülírással („ha szükséges”), amely formailag külön írt birtokos szerkezet. Pl. a finn *isoisä*-vel szemben az *isän isä* 'az apa apja', *äidin isä* 'az anya apja'; *anyós* 'a házastárs anyja', aki vagy 'a férjem anyja', vagy 'a feleségem anyja'. Itt a körülírás tehát a fölérendelt fogalom kifejezésére szolgáló terminusnak r é s z b e n szinonimája.

3) értelmezés: ez az igazi körülírás, erre épülnek az értelmező szótárak. Még nem ismert (pl. kisgyermek, nyelvet tanulók stb.) vagy — akár az egyen, akár a köz tudatában — már elhomályosult vagy éppen elhomályosulóban levő terminusnak a szinonimája, amelyet stilisztikai szempontból sokféleképpen lehet megítélni. Pl. finn *eno* 'anyai nagybácsi' sok finn számára „már csak” *äidin veli* 'az anya fiútestvére'; m. *ángy, rér, süv* stb.

6.5.2. A körülírásnak — maradjunk egyelőre ennél a terminus technikusanál — szokatlan és kellőképpen nem kutatott formája a rokonságnevek körében az igeneves szerkezet alábbi két fajtája, elsősorban az utóbbi, zürjén példa, amely, bármily hihetetlen is, élő nyelvi forma.⁴⁶ Igeneves rokonságnév-körülírást ezideig csak a zürjénben, a cseremiszbzen, a vogulban és a magyarban sikerült kimutatni. Ezek közül több nem az egyenesági rokon korának kifejezését szolgálja, itt most csak a körülírásról mondandóm teljessége kedvéért kerülnek sorra.

1) A cseremiszbzen, a vogulban és a magyarban a létigéből képzett igenevek, 'levő', 'lett', 'leendő' fordulnak elő, főként a potenciális rokonságot (mostohaviszonyok, nászrokonság) jelentő szavakban, pl.

cser. *ava ližše* 'anyám levő (vagy inkább lett) = anyósom'⁴⁷

m. "Hon van-é, hon van-é *Anyámru livendő?* [anyámmá leendő]

Hon vagyok [sic], hon vagyok [sic] *Vejemre livendő.* [vejemmé leendő]⁴⁸

2) A zürjénben a *šuni* 'mondani, nevezni' igének a PartPraes alakja a szerkezet igenévi tagja, a „körülíró” rokonságnév *-en* ragos esetben áll, a körül-

⁴⁶ Saját gyűjtésem 1979-ből, az adatközlő egyetemi hallgató volt.

⁴⁷ M. Velenyák Zsófia, A „nap levő” szerkezet a cseremiszbzen. NyK 72: 164—167; Kertész Manó, Finnugor jelzős szerkezetek. FgrÉrt. 17. Budapest 1914. 98 kk.

⁴⁸ Itt mondok köszönetet Bereczki Gábornak, hogy erre az értékes adatra felhívta a figyelmemet. L. Vargyas Lajos, Balladáskönyv. Budapest 1979. N° 29. Halva talált menyasszony. Lészped. Moldva. 1962. Kallós Z. gyűjtése 60 éves adatközlőtől. A zárójelben levő magyarázat Vargyas Lajostól származik. Az idézett kérdés—felelet háromszor ismétlődik (5., 11., 17.).

író és a "körülírt" sajátos szimmetriát mutat az egyeneság mint szimmetria-tengely mentén:

peris' pel'en (pečen, baben) šuis' 'dédunoka'
peris' pel' 'dédapa' (peris' 'öreg' + pel' 'nagyapa')
peris' pec' ~ peris' bab' 'dédanya' (peris' 'öreg' + pec' ~ bab' 'nagyanya')

tehát dédunokám az, aki (engem) *dédapjának mondó* (dédapának mond) vagy, (engem) *dédanyjának mondó* (dédanyának mond). Ezekből a szerkezetekből éppúgy mint a lapp 'unoka' szavakból, nem derül ki, fiú- vagy lánydédunokáról van-e szó. Ugyanezt az igeneves szerkezetet mint típust megtaláljuk az oldalágon is. Talán van jelentősége annak is, hogy mind az egyenes-, mind az oldalágon ezeknek a szerkezeteknek a szinonímái orosz jövevényszavak [(v)nuk, (v)dnučka, plemen'nik, plemen'nica].

7. Az eddigiek során az egyenesági rokonok, tehát biológiai alapon kijelölt személyek megnevezéseit kerestük-kutattuk. Ha a megnevezésekből indulunk ki, akkor számolni kell az egyenesági rokonokat jelentő szavak poliszémájával is: találkozunk-e ezekkel a szavakkal másfajta rokoni viszonyok megnevezésében és a rokonsági terminológián túl is? Ezeket a további jelentéseket — mennyiségre nem nagy az anyag — azért kell különös gonddal vizsgálni, mert nemcsak az egyenes- és oldalágon, hanem a nászrokonság körében is az ún. csúszkáló nemzedékszámításról és a különféle (ági, vér- és nász) rokonok terminológiai szét nem választásáról tanúskodhatnak.

Leszámítva a kereszt- és mostohaviszonyokat, a 'feleség' és 'férj' jelentésű előtaggal rendelkező birtokos összetétel csoportokat (pl. udm. *varm-*, beszermán *bi-* stb.), az átvitt értelmű (főleg szlengbeli), alkalmi, 'az apa; hím', 'az anya; nőtény'-féle, nemre, korra utaló használatukat, az egyenesági rokont jelentő terminusok jelentenek még

- 1) a felmenőknél idősebb, ritkán fiatalabb oldalági rokonokat, elsősorban a felmenők testvéreit (pl. a nagyapám bátyját),
- 2) a házastárs apját/anyját, tehát apóst/anyóst.

A terminusok ezekben a jelentésükben is beilleszkednek a szerkezeti-szemantikai típusokba, sőt, ki is egészítik őket.

M. Markelovnak két adata van arra, hogy az 'apa' jelentésű szó 'az apa fiútestvéré'-t (mdM. idősebbet) is jelenti: votj. *agaj*, mdM *alaj*.⁴⁹ A példák számát csak eggyel tudom növelni, de ez fontos, mert nemzedéki különbséget tükröz (pontosabban mos össze): zj. luzai-letkai *čov* 'anyai nagyapa', 'az anya fiútestvére' (tpk. apa és fia).

Arra, hogy egyenesági terminus toldalékolt alakban oldalági stb. rokont jelent, talán egy vogul adatot lehet említeni: *āna* 'one's mother' — *ānij* 'one's mother's sister' (l. még 6.3.). Az 'após/anyós' meg sz ó l í t ó terminusaként használni az 'apa/anya' terminust, ezek különféle toldalékolt alakjait — univerzálé.

Az egyenesági terminus + egyenesági terminus = oldalági terminus —féle képletre példákat már láttunk. Marad tehát a jelzőhasználat kérdése. A 'kis' jelző az 'anya' szóval több nyelvben mostohaanyát jelent, de az osztjákban kimutatható 'az anya húga' jelentéssel: *ažan'ki* (až 'kicsi').

⁴⁹ M. Markelov: i. m. 55.

A Z. N. Kuprijanova gyűjtötte Malaja Zemlja-i nyenyec rokonságnév-anyag⁵⁰ tanulmányozásakor tűnt föl, hogy a nyenyec a házastárs szüleit a nagyszülők korosztályába sorolják. Erre a jelenségre a megnevező terminusok körében eddig csak a mordvinban, a vogulban és az osztjákban találtam példát (hasonló jelenséget E. R. Nirvi a balti-finn megszólító terminusok körében figyelt meg), pl.

mdM *ata* 'az apa apja (nagyapa); a férj apja (após)
šire ata (*šire* 'nagy') 'az apai nagyapa apja (dédapa); az apai nagyapa bátyja; a férj apjának apja (a férj nagyapja); a férj apjának bátyja (a férj (apai) nagybátyja'

A vogulban a férjnél idősebb házassági rokon, tehát az após (a férj apja) is az édesapánál idősebb egyenes- és oldalágiak közös megnevezését kapja: *aki*. A férj apjánál idősebbek mind *ākimājka* névre hallgatnak. Valószínűleg arról van szó, hogy a gyerekek = unokák szóhasználatát veszik át a szülők, amikor házastársuk szüleit = gyerekeik nagyszüleit ily módon nevezik meg. A megnevezett azonos személy, a megnevező személye változik, s vele együtt, előbb vagy utóbb, a megnevező terminus jelentése is.

Выражение сравнительного старшинства в терминах родства финно-угорских языков

Часть II

Энико Сий

Резюме на русском языке публикуется после III части работы.

⁵⁰ Z. N. Kuprijanova, Терминология родства в устном народном творчестве ненцев. In: Ученые записки ЛГПИ им. А. Н. Герцена. т. 101. Ленинград 1954. 159—179.; Дә: Г. И. Пелих, Кольцевая связь у селькупов Нарымского края. In: Сибирский этнографический сборник 4. Москва 1962. 176—196; а 188—189. oldalon levő szójegyzék és táblázat szerint a szülők az apát, az apóst és minden férfit, aki náluk öregebb, egy korosztálynak tekintenek.

